

Aspecte geografice ale așezărilor umane

În decursul devenirii sale istorice omul și-a creat un mediu artificial pentru a se feri de o natură când darnică, când ostilă-locuința. Prin grupare teritorială a mai multor locuințe și realizarea unui mod de coexistență socială specific au rezultat așezările umane. Ele au cunoscut în evoluția lor perioade de declin și de înflorire, unele au dispărut iar altele s-au păstrat până în zilele noastre. Ele împodobesc astăzi suprafața Terrei aidoma unei imense constelații de pe bolta cerească, unele având o “strălucire” puternică, altele abia “licărind”, minuscule între cei doi poli ai planetei. Așezările pot fi permanente și temporare, cu o largă arie de răspândire geografică.

Așezările permanente sunt cuprinse între 83° latitudine nordică (Siorapaluk - localitate din Groenlanda) și 55° latitudine sudică (Ushuaia în Chile). În ce privește răspândirea pe verticală întâlnim așezări amplasate sub nivelul mării (Ierihon – Iordania la 250 m sub 0) și până peste 5000 m (Chupiquina în Chile – 5600 m, Arash în Tibet – 5320 m).

Așezările umane se împart în două mari categorii: sate și orașe. Între ele există o serie de asemănări, dar mai cu seamă deosebiri. *Satul* se deosebește de oraș în principal prin următoarele elemente:

- are în general o populație mai puțin numeroasă.
- gradul de dotare cu unități edilitar- sociale, culturale și de învățământ a satului comparativ cu orașul este mai scăzut.
- fizionomia specifică a satului dată de o structură în general mai puțin compactă a locuințelor în vatră, predominarea imobilelor cu un singur nivel și rețea de drumuri de categorie slabă și mediocră. Populația satului este ocupată preponderent în activități primare, pe când orașului îi sunt specifice activitățile secundare și cele terțiare.

Orașul este o formă de organizare, înzestrare și utilizare a unui teritoriu în scopul concentrării, transformării și redistribuirii produselor necesare întreținerii, recreerii și progresului unei populații de pe teritorii diferite ca întindere (de la zona imediat înconjurătoare până la întregul glob). El se înscrie în peisaj prin clădiri, rețea de drumuri etc. și presupune o asociere teritorială și corelație funcțională între un nucleu central (aglomerația) și un spațiu înconjurător de întindere variabilă, de la caz la caz și de la epocă la epocă. Odată cu concentrarea mai accentuată de bunuri (materii prime, preoduse fabricate și semifabricate, forță de muncă, mijloace de întreținere, bunuri spirituale etc.) începe de obicei funcția urbană. Trebuie subliniată pe această cale importanța poziției geografice în alegerea locurilor de concentrare urbană. Componentele teritoriale ale orașului sunt: *vatra* – suprafața cuprinsă în linia de contur a zonei clădirilor de locuit; *intravilanul* – suprafața afectată construcțiilor, înglobând toate zonele funcționale ale orașului mai puțin teritoriul agricol; *extravilanul* – restul suprafețelor din perimetrul administrativ al orașului.

Formele de concentrare urbană

Orașele în evoluția lor cunosc o permanentă extensiune teritorială și remodelare intensă. Datorită acestor fenomene dinamice prin extensiune nu rezultă lipsa orașului, ci dimpotrivă întâlnim pe suprafața globului zone continuu urbanizate alături de apariția insulară a orașului ori absența lui. Formele de evoluție și concentrare urbană sunt diferite de la epocă la alta și de la o regiune la alta. Ele diferă atât ca genază cât și ca mărime. În funcție de aceste două elemente deosebim următoarele forme de concentrare urbană: aglomerațiile, conurbațiile și megalopolisurile.

Agglomerația. În cazul aglomerației realitatea urban-geografică se compune din orașul propriu-zis și un teritoriu care “suportă” influențele directe ale acestuia, constituind împreună aglomerația urbană. Ea este o întruchipare a difuziunii treptate a spațiului urbanizat care pornește de la un nucleu central, limitele sale modificându-se mereu.

Universitatea Berkley a adoptat pentru definirea aglomerației unele criterii statistice. Astfel avem de a face cu o aglomerație atunci când există o grupare de cel puțin 100.000 de locuitori cuprinzând un oraș de cel puțin 50.000 de locuitori, la care se adaugă diviziunile

administrative alăturate prezentând caractere asemănătoare și, mai ales, în care peste 65% din populație exercită activități neagricole. În asemenea cazuri populația aglomerației poate depăși de 8 sau chiar 20 de ori populația orașului propriu-zis (Bruxelles și Charleroi în Belgia). Definierea depinde de relațiile cu nucleul central, distingându-se astfel mai multe zone în cuprinsul aglomerației.

1. zona aglomerată propriu-zisă, care înglobează comunele limitrofe legate între ele prin continuitatea zonei urbane (și pe care o considerăm de obicei oraș);

2. zona de întrepătrundere, căreia fără a exista o continuitate a construcțiilor, activitățile urbane îi dau un caracter comun.

3. zona marginală în care populația, în cea mai mare parte, are o activitate sau un mod de viață urban și trebuie să se deplaseze pentru lucru, cumpărături sau agrement în comunele vecine.

Încadrul aglomerației fiecare element are personalitatea sa, dar este indispensabil în întregirea și funcționarea ansamblului (terenuri clădite, livezi, grădini de zarzavat, spații verzi, locuri de recreere etc.).

Conurbația reprezintă un ansamblu de orașe care se dezvoltă independent, sunt aproape între ele și au de rezolvat probleme comune (alimentarea cu apă, cu energie, amenajarea și protecția mediului înconjurător). Pentru a exista o conurbație trebuie îndeplinite două condiții:

- ca geneză ea rezultă prin juxtapunerea a două sau mai multe orașe care până la un moment dat s-au dezvoltat independent ele rămânând distincte chiar dacă sunt înglobate într-un ansamblu.

- trebuie să existe o anumită densitate a orașelor și a populației precum și un număr mare de locuitori. Orașele mici chiar dacă sunt vecine nu pot constitui o conurbație deoarece ele nu au de rezolvat probleme comune. Conurbațiile apar și se dezvoltă de obicei în legătură cu prezența unor importante zăcăminte ale subsolului (Ruhr, Donbas). Cele mai des citate sunt conurbațiile formate din orașele dublete (St. Paul - Mineapolis în S.U.A. de o parte și de alta a fluviului Mississippi, Reggio - Messina în Italia de sud).

Orașele Ludwigshafen și Mannheim situate de o parte și de alta a Rinului formează o conurbație. Acum un secol Mannheimul avea 22.000 de locuitori iar Ludwigshafen 2.000 de locuitori. Acesta din urmă nu s-a dezvoltat sub influența Mannheimului ci ca urmare a amplasării aici a vestitei uzine de produse chimice: Badische Anilin und Soda Fabrik (B.A.S.F.).

Megalopolisul constituie stadiul de gigantism al conurbațiilor, teritoriul organizat într-o imensă conurbație policentrică. Denumirea de megalopolis a fost dată de geograful Jean Gottman în 1961 pentru a defini concentrarea urbană de pe coasta nord-estică a S.U.A. Aici pe o lungime de aproximativ 400 de km, de la Boston la Philadelphia se concentrează mai multe orașe milionare între care sunt intercalate orașe mai mici. Această conurbație a beneficiat în dezvoltarea ei de condiții excepționale: prezența în apropiere a Apalachilor cu resurse minerale și energetice, legături lesnicioase pe calea apei cu "lumea veche" și nu numai cu aceasta, condiții foarte prielnice pentru amenajări portuare, substrat litologic foarte rezistent etc. Aici s-au stabilit primele grupuri de coloniști europeni și de aici s-a pornit expansiunea spre vest. Populația acestui megalopolis numără peste 40 de milioane de locuitori, iar stilul arhitectural îmbracă forme specifice, ieșind în evidență pădurea de zgârie-nori din beton, fier, sticlă și aluminiu a Manhattanului. Pe glob se conturează și alte megalopolisuri cum ar fi Rhur, Rio de Janeiro - Sao Paulo, Shanghai, Kobe - Osaka, Manchester - Birmingham - Leeds.

Caracteristica actuală a urbanizării o constituie fenomenul de concentrare a populației în orașe mari și foarte mari. Astăzi peste 40% din populația urbană a globului trăiește în orașe milionare, numărul lor ridicându-se la 155. Dintre cele mai importante amintesc: New York (16.678.818 locuitori - cu suburbiile), Tokyo (11.695.150, cu suburbiile), Shanghai (10.820.000).

Dacă fenomenul urbanizării în secolul trecut se manifesta mai puternic doar în Europa, azi el este caracteristic tuturor continentelor. În prezent în mediul urban trăiesc aproximativ 900

de milioane de oameni, cifră care suferă modificări rapide în sens pozitiv. Această creștere a populației urbane se realizează pe următoarele căi:

- sporul natural al populației urbane;
- înglobarea în cadrul urbanului a unor localități învecinate prin extinderea limitelor administrative;
- apariția de noi orașe;
- sporiul migratoriu (exodul rural). Acesta din urmă fiind cel mai important;

Concentrarea populației în orașe mari, pe lângă avantajele oferite, prezintă și destule neajunsuri cum ar fi:

- degradarea relațiilor sociale firești între oameni;
- poluarea sonoră a aerului și a apei;
- greutate în aprovizionare și în evacuarea propriilor deșeuri;
- timp îndelungat afectat transportului în comun;
- ruperea brutală a individului de componentele cadrului natural, cu consecințele sale

nefaste.